Dijital Bilgi Kaynaklarında Bibliyografik Tanımlama Standartları: Yazma Eser Örneği

Hakan ANAMERİÇ*

Öz

Dijitalleştirme teknolojisine bilgi kaynaklarının nitelenmesi, depolanması ve onlara erişim açısından bakıldığında, önceliklerin söz konusu kaynakların fiziksel özellikleri ile doğrudan ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Öncelikli olarak çok ciltli, fazla kullanılan, devam etmeyen ve fiziksel yerleşim (depolama) sorunu olan/olabilecek bilgi kaynaklarının eldeki imkânlar doğrultusunda dijital ortama aktarıldığı birçok örnek ve uygulama görülmektedir. Dijitalleştirme teknolojilerinin söz konusu özelliklere sahip bilgi kaynakları üzerinde denenmesi ve karşılaşılan başlıca sorunlara uzun vadede ekonomik olarak da fayda sağladığının görülmesi, bu teknolojilerin nadir, kırılgan, sanatsal ve çoğu zaman maddi değerleri de yüksek olan, fiziksel temasın minimum olması gereken yazma eserler için de uygulanabilirliğini gündeme getirmiştir. Yaklaşık yirmi yıldır yazma eserleri de kapsayan biçimde çok sayıda dijitalleştirme projesi ülkemizde çeşitli kurumlarda devam etmektedir. Çalışma, dijitalleştirilmiş yazma eserlerin nitelenmesinde kullanılması gereken üstveri standartları ve bunların yazma eserlere göre nasıl yorumlanması gerektiği ile ilgili öneri ve örnekleri kapsamaktadır.

Giriş

Yazma eserleri diğer kitap türlerinden ayıran kendine has fiziksel, sanatsal ve içerik bakımından özellikleridir. Bu özelliklerin ister orijinal ister dijital kopya olsun, araştırmacılarla buluşturulması, ülke çapında sayı

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, anameric@ankara.edu.tr, hakananameric@gmail.com

ve bulundukları dermelerin belirlenebilmesi, bu dermeleri barındıran kütüphanelerin birbirleri ve benzerleri olan ülke dışındaki kütüphaneler ile iletişimde bulunabilmesi için uluslararası standartlarda nitelenebilir olması gerekmektedir. Şu unutulmamalıdır ki, yazma eserlerin dijital ortama aktarılması onların söz konusu özelliklerini azaltmamakta; bilakis daha da merak ve erişilme isteği uyandırmaktadır.

Yazma eserlerin yukarıda genel olarak bahsedilen özelliklerinin nitelenmesi için diğer bilgi kaynaklarının da tanımlanmasını sağlayan üst veri standartlarının kullanılması, dijitalleştirme ile daha da önem kazanmaktadır. Başta kütüphane malzemesi için yoğunlukla tercih edilen AAKK2 ve MARC ile dijital ve kitapdışı materyaller için kullanılması önerilen bileşenleri olan RDA olmak üzere DublinCore, METS, MODS gibi üst veri standartlarının yazma eserler için doğru biçimde belirlenmesi ve yorumlanması gerekmektedir. Ancak şunun da belirtilmesinde fayda vardır ki, basılı kitapların nitelenmesindeki sorunlar, ne yazık ki yazma eserler için de geçerlidir. Yazar adı, eser adı ve konu otorite dizinlerinin oluşturulamaması, dermelerde ne kadar yazma eser olduğunun belirlenememesi gibi teknik sorunların yanı sıra, alan dışı, mesleki formasyona sahip olmayan, literatür ve terminolojiden uzak, üst veri alanları arasındaki mantıksal ilişkiyi kavrayamayan, işbirliğinden kaçınan, kendi kültürel kaynaklarını yurt dışından örneklerle savunmaya çalışan ve yazma eseri salt "okuyabilme" yeteneğine/yetisine bağlayan anlayıştaki girişimler nedeniyle, söz konusu bilgi kaynaklarımızın "bibliyografik denetimi" her geçen yıl daha da gecikmektedir.

Bilgi kaynaklarının dijitalleştirmesi son dönemlerde üzerine akademik çalışmaların yapıldığı bir olgu olmuştur. Hatta dijitalleştirme teknolojisindeki hızlı değişim ve uygulamalardaki yoğunluk, konuyla ilgili kişiler/uzmanlar ile kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında ortak bir fikir olarak bu işlem sürecinin belirli plan, kural (mevzuat da dâhil) ve standartlar çerçevesinde yürütülmesi gerektiği görüşünü ortaya koymuştur.[1] Bu standartlar, niteleme standartları ile birleştirildiğinde veya ilişkilendirildiğinde "yeni niteleme alanlarının" eklenmesi gerekliliği hâsıl olmuştur.

---

1 Konuya ilişkin değerli bir eleştirel çalışma için bkz; Hüseyin Odabaş "Osmanlı Yazma Eserleri ve Türkiye'de Yazma Eser Kütüphaneciliği", *Bilig* 56 (2011-Kış): 145-162, 2011.

Dijitalleştirilmiş Yazma Eserlerde Üstveri

Yazma eserlerin nitelenmesinde ortaya çıkan temel farklılıklar genel olarak fiziksel niteleme, notlar, konu ve linkleme (köprüleme) üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dijitalleştirilmiş kopyalarda ise bu alanlar daha çok fiziksel nitelemede RDA ile ilişkilendirilmektedir. Dijitalleştirilmiş yazma eserlerin nitelenmesinde yapılması gereken ilk işlem, bilgi kaynaklarının nitelenmesinde kullanılan ortak alanların doğru olarak belirlenmesi, sonraki işlem ise yazma eserlerin kendine has ve diğer kitap türlerinden ayrılan niteleme alanlarının belirlenmesidir. Bunların belirlenebilmesi için yazma eserlere özgü terminoloji ile üstveri standartlarına ait yöntem, yorum ve terminolojinin titiz bir biçimde ilişkilendirilmesi hatta bazı durumlarda akıllıca uyarlanması gerekir. Bunlar yapılırken niteleme alanlarının birbiri ile olan ilişkisi de göz ardı edilmemelidir.

Dijitalleştirilmiş yazma eserlerin nitelenmesinde öncelikle büyük bölümü zorunlu ve RDA alanları ile de bağlantılı olan Leader/Sabit Alanların materyale uygun biçimde belirlenerek uygun kod ve numaraların kullanılması gerekmektedir. Bu alan çoğu zaman gözden kaçırılsa da yeterli altyapı özelliklerine sahip otomasyon programlarınca yapılan kaydın kimliği niteliğinde olacağından, dijitalleştirilmiş veya dijital olarak üretilmiş bilgi kaynakları için artık vazgeçilmez bir MARC alanıdır. Yazma eserler gündeme geldiğinde bu alanın söz konusu eserlere yönelik olarak doldurulması için MARC21 üstveri standardının *Summary of 008 and 006 Field Bytes* başlıklı alanının incelenmesi gerekmektedir. Bu alanın ardından, zorunlu (mandatory) olan "materyal türü" ve "genel materyal belirteci" alanlarının yer aldığı sabit fiziksel niteleme alanının alt alanlarının doldurulması, materyal türünün ve varsa özel karakter kullanımının belirtilmesi gerekmektedir.[2]

Dijitalleştirilmiş yazma eserlerin bibliyografik denetiminde kullanılabilecek MARC üstveri alanları aşağıdaki temel niteleme alanlarından oluşabilir:

1. Dil
2. Konu/sınıflama numarası

2 Yazma eser türü müzik notası veya kartografik materyal ise bu bölümde belirtilen alanların kodlaması değişmektedir.

3. Demirbaş/derme (koleksiyon)/fon numarası
4. Yazar adı, eser adı ve sorumluluk bildirimi alanı
   a. *Eser adı (Orijinali ve Türkçe transkripsiyonuyla, eserin bilinen diğer adları)*
   b. *Yazar-Mü'ellif adı (Orijinali ve Türkçe transkripsiyonuyla)*
   c. *Esere katkı yapmış diğer kişilerle ilgili bilgiler*
5. Yayın, üretim, dağıtım vb. alanı
   a. *Te'lîf tarihi ve yeri*
   b. *İstinsâh tarihi ve yeri*
   c. *Tercüme tarihi ve yeri*
6. Fiziksel niteleme alanı
   a. *Cilt/Yaprak sayısı*
   b. *Yazı türü, yazım türü, satır/sütun sayısı*
   c. *Kâğıt ve yazı alanı boyutları*
7. Notlar alanı
   a. *Sanatsal, fiziksel ve içerik özellikleri*
   b. *Yazmanın başlangıç satırları*
   c. *Yazmanın bitiş satırları*
   d. *Nüsha bilgisi*
   e. *Eserin bölümleri ile ilgili bilgiler*
   f. *Kayıt Bilgileri*
   g. *Eserin fiziksel yapısı ile ilgili bilgiler*
   h. *Eseri diğer nüshalarından ayıran fiziksel ve içerik yönünden farklı özellikler*
   i. *Rakabe/İzleme/Takip kelimesi bilgisi*
   j. *Ketebe/ferağ - istinsah kaydı*
8. Konu Girişleri - Ek Girişler
   a. *Kişi adı konu ek girişleri*
   b. *Coğrafi konu ek girişleri*
   c. *Tarihsel dönem konu ek girişleri*
   d. *Konu ek girişleri*
   e. *Kişi ek girişleri*

Dil: Bu alan yazma eserin orijinal ve/veya çevrildiği dil ile ilgili nitelemenin yapıldığı alandır. Yazmalar için iki alt alan kullanılabilir. İlki eserin orijinal yazılma/oluşturulma dili, diğeri başka bir dilden çevrildiği dilin nitelendiği alt alandır. Yazma eserin dili veya dilleri ile ilgili bilgiyi içeren "dil kodu", MARC içerisinde her dil için belirlenmiş uluslararası kullanımı olan bir kod ile ifade edilmelidir. Bu kodlar *ISO-639-1* (güncelleme ve türevleri: ISO-639-2B ve ISO-639-3)'e göre türetilerek MARC ve Library of Congress web sayfalarındaki listelerden veya *MARC Dil Kodları Listesi* (MARC Code List for Languages)'ni içeren URL[3] bağlantısı kullanılarak eklenmelidir.

Dil alanı, "dil notu" ile birlikte her ne kadar zorunlu bir niteleme alanı olmasa da yazma dermesinde;

- hangi dillerden kaç adet eser,
- kaç çeviri eser,
- hangi dillerden kaç orijinal eser,
- hangi dillerden kaç çeviri eser bulunduğunun belirlenmesinde

katalogcu, araştırmacı ve kütüphane yöneticilerine ip uçları verebilecektir.

MARC Dil Kodları Listesi'nden ülkemizdeki yazma eserler için kullanılabilecek kodlar sayısal oranlarına göre *ara* (Arapça), *per* (Farsça), *ota* (Osmanlıca / Osmanlı Türkçesi), *tur* (Türkçe) şeklinde olabilecektir. Bunun dışında ülkemizdeki yazma eser kütüphanelerinde Latince, Yunanca, Çağatayca, Karamanlıca gibi farklı dillerde yazma eserlere de rastlanıldığı bilinmektedir.

Konu/Sınıflama Numarası: İlgili yazma eser kütüphanesinde, eserlerin hangi konu sınıflamasına göre numara alacağının belirtildiği alandır. Konu/sınıflama numarası alanında, yazma eserlerin konularının belirlenmesinde kullanılacak olan Dewey Onlu Sınıflama (DOS-DDC), Evrensel Onlu Sınıflama (EOS-UDC), Kongre Kütüphanesi Sınıflama (KKS-LCC) sistemlerinin belirlenmesi ve yazma eserlere verilecek konuların hangi listelerden -İslami Sınıflama Cetveli, Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesi gibi- seçildiğinin belirtilmesi için kullanılmaktadır. Bu

3 http://www.loc.gov/marc/languages/language_code.html

alanın kullanılması, erişimden ziyade dermedeki yazma eserlerin konu dağılımlarının belirlenebilmesi içindir. Çünkü fiziksel, içerik ve sanatsal özellikleri nedeniyle yazma eserlerin açık raf sisteminde kullanıma sunulmasında ciddi sakıncalar vardır. Bu nedenledir ki yazma eserler mümkün olduğunca dijital ortama aktarılarak fiziksel koruma koşulları artırılmakta, araştırmacıların fiziksel teması önlenmekte ve erişim koşulları iyileştirilip hızlandırılmaktadır. Yazma eserler erişim için konu değil, kayıt numaraları olan "demirbaş numarası"na göre nitelenmekte ve sıralanmaktadırlar.

Demirbaş/Derme-Koleksiyon Numarası: Yazma eserler üzerinde yer alan, sınıflamaya ve erişime esas alınan numaraların nitelendiği alandır. Yazma ve eski basma eserler geleneksel kütüphane kayıt/sınıflama sisteminde öncelikle *mevrude kaydı* (geliş-giriş kaydı) olarak bilinen bir uygulama ile defterlere kaydedilir. Eserle ilgili ilk bilgi kitapların kütüphaneye geliş sırasına göre verilen silsile numarasıdır (Türkiye Büyük Millet Meclisi…, 2004: 32, 39-40).[4] Bu numara süreç içerisinde yapılan yeni hukuki düzenleme ve değişikliklerle "demirbaş numarası" olarak yeniden tanımlanmıştır.

Demirbaş numarasının yanı sıra yazma ve eski basma eserleri birbirinden ayıran ve genellikle söz konusu eserlerin dil, coğrafya ve tarihsel kapsamını belirleyen veya kime ait olduklarını niteleyen derme-koleksiyon numaraları da oluşturulmaktadır. Bu numaralar kimi zaman demirbaş numarası yerine kullanılmaktadır. Demirbaş ve derme-koleksiyon numaraları, yazma eser üzerinde birden fazla sayıda bulunabilir. Bu durumda en yeni olduğu tespit edilen numara, ilgili alana eklenir. Diğer numaralar ise "eski kayıt numarası" veya "eski demirbaş numarası" olarak ilgili MARC alanına kaydedilmelidir.

4 Daha ayrıntılı bilgi ve örnekler için bkz. *Defter-i Kütübhane-i Es'ad Efendi*, İstanbul, [Mahmud Bey Matbaası], 1262 [1845-46]; *Defter-i Kütübhane-i Ragıb Paşa*, Dersaadet, 1310 [1892-93]; Fatih Rukancı, Hakan Anameriç ve Kemal Tuzcu, *Yazma Eserlerin Bibliyografik Denetimi*, İstanbul, Hiperlink, 2016, 277-278.

1

92 Elyazmaları Eserler Kataloğu

99

Konu No: 297. 211 **DİB. Küt. Yaz. D. No: 147**

Eserin Adı: الكشف عن مشكلات الكشاف

AL-KAŞF 'AN MÜŞKİLĀT AL-KAŞŞĀF (1)

2

Mixt. 31 75

Mixt. 31 Flügel III, Nr. 1987

Ismāʿīl Ḥaqqī (gest. 1137 h./1725), **Kitāb el-Ḫiṭāb** (Das Buch der Ansprache)

Istanbul (?), 1204 h./1790 Abb. 333

3

219 **Ms. or. fol. 3332.** Staatsbibliothek, Berlin

1925. 293. Teil 10 der unter Nr. 324 beschriebenen Hs.

Nišānčī Meḥmed, Ramażānzāde, gen. Küčük Nišānčī.
Starb im Ğem. I 979/September 1571, GOW 104.

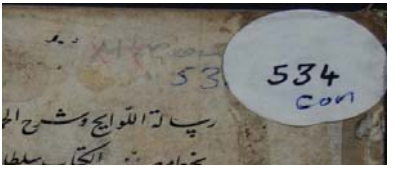
[*Taʾrīḫ-i Nišānǧī* [تاريخ نشانجى

Demirbaş / Derme-Koleksiyon Numarası Örnekleri[5]

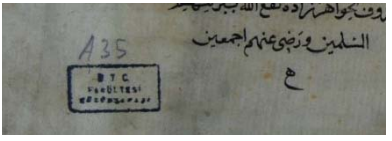
1

2

3

Demirbaş Numarası Örnekleri[6]

5 Diyanet İşleri Başkanlığı El Yazması Eserler Kataloğu, s. 92; (2) Islamische Handschriften II. Teil 2, Die Handschriften in türkischer Sprache, s. 75; (3) Türkische Handschriften, s. 206

6 (1) Mustafa Con A 534 (Levâmi' Şerh-i Kâside-i Mimiyye-i Hamriyye - A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yazma Eser Kütüphanesi); (2) Üniversite A

Yazar (Mü'ellif) Adı, Eser Adı ve Sorumluluk Bildirimi: Yazma eserlerin nitelenmesinde mü'ellif adı, mü'ellifin eserine verdiği ad ve esere mü'ellif dışında katkı yapmış diğer emeği geçenlerin nitelendiği alandır. Bu alanda nitelenen bilgiler; mü'ellif adı, eser adı, eserin bilinen diğer adı / adları ve diğer katkıda bulunanlardan oluşmaktadır. Yazma eserlerde mü'ellifin ben merkezli anlayıştan uzak durması ve bazı dini nedenlerle eser adı bilgileri kaydedilmemiş / yazılmamış olabilir. Yazma eserlerde eser adı genellikle mukaddimede *sebeb-i telîf*[7] bölümünde mü'ellifin isminden sonra yer almaktadır. Bunun dışında eser adı kitabın kapağında, vikâye yaprağında, zahriyesinde, eteklerinde ya da serlevhâsında da yer alabilmektedir (Yazma ve…, 1958; Büyükkavas Kuran, 2006; Mollaibrahimoğlu, 2007; Bilgin, 2013).

Bazı yazma eserlerde ise mü'ellif ismi ve eser adı birbirinden ayrı bölümlerde verilmiştir. Yani mü'ellif ismi mukaddimede, eser adı ise kitabın sonundaki ferağ kaydında bulunabilir. Eser adı mü'ellifin eserinde yazdığı biçimiyle aynen alınmalıdır, herhangi bir kısaltma veya değişiklik yapılmamalıdır. Özellikle doğu yazmalarında bir fikir ya da konu etrafında toplanan eserlerin her biri ayrı birer kitap olarak ele alınmış ve eser bu özelliğe göre adlandırılmıştır. Bu tür kitaplara mü'ellifleri ya tamamen ayrı bir isim vermiş ya da o konuda yazılmış ve konuya temel teşkil eden eserlerle bağlılığı ifade eden bir isim tamlaması ile kitaplarını adlandırmışlardır (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016: 102-103). Bu ne-denle yazma eserlerin bu bölümleri ile ilgili MARC alanlarının (1xx) ve (2xx) özellikle eser adının nitelenmesinde doğru biçimde yorumlanması ve ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Yazma eserlere ilişkin eser adı nitelenmesinde birçok yanlış yoruma neden olan 24x alanının doldurulmasında daha titiz davranılması önem taşımaktadır. Aksi takdirde birbiriyle ilişkisi olduğu düşünülen eserler gereksiz ve yanlış bir biçimde "tek bir eser adı (tek biçim eser adı)" altında toplanmaya çalışılacaktır ki bu da bibliyografik denetimde ve erişimde ciddi sorunlara neden olacaktır. Ayrıca yukarıda yazar ve eser adlarının geçtiği yazma eser bölümlerinin

35 (er-Redd ve'l-İntisâr - A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yazma Eser Kütüphanesi); (3) Üniversite A 83 (Mecmua'-i Eş'ar - A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yazma Eser Kütüphanesi).

7 Genellikle yazma eserin dibâcesinde yer alan eserin yazılma sebebini açıklayan bölüm.

dijitalleştirilmesine özen gösterilmeli "özgün nesneye / esere uygunluk" korunmalıdır.[8]

Yazar ve eser adı, nitelemenin yapıldığı ara yüzde hem Latin hem de Arap harfleri ile yapılmalıdır. Bunun için Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları'na (AAKK) uyularak kütüphanece belirlenecek niteleme politikası gereğince uygun transkripsiyon harf ve işaretleri kullanılmalıdır. Böylelikle araştırmacıların ilgili esere iki farklı dil ve alandan erişmesi sağlanacak, yapılacak "linkleme" ile birden fazla dil birbiriyle ilişkilendirilebilecektir.

Sorumluluk bildirimi bölümü, esere mü'ellif dışında katkıda bulunmuş kişilerin nitelendiği alandır. Niteleme terminolojisinde sorumluluğu paylaşan veya diğer sorumlular olarak değerlendirilen bu kişiler, müstensih (hattat) başta olmak üzere, mütercim, sık rastlanmasa da mücellid, râvî olabilmektedir. Ancak şârih, muhaşşi, ta'lika veya telhis sahipleri, üzerinde çalıştıkları esere yaptıkları katkı (genişletme, açıklama veya kısaltma) miktarı/oranı ile doğru orantılı olarak "mü'ellif" biçiminde nitelendirilmektedir (Yazma ve Eski Basma…, 1958: 1). Bu durumda yazar adı ve sorumluluk bildirimi alanları değişeceğinden, söz konusu sorumlu "mü'ellif " veya "diğer sorumlu kişiler" olarak net biçimde belirlendikten sonra (1xx) ve (2xx) alan ve alt alanlarında nitelenmeli ve farklı bir erişim ucu olarak mutlaka ek giriş yapılmalıdır.

Örnekler:

- 1xx |a Mes'ûd b. Fahriddîn 'Ömer b. Burhâniddîn 'Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî et-Teftâzânî eş-Şâfiî |c Sa'düddîn |d ö. 792 [1390].
- 1xx |a Celâleddîn b. Ahmed Paşa es-Sivrihisârî
  2xx |a Manzum Tercüme-i Kasîde-i Nûniyye |c Müstensih: es-Seyyid Ahmed
- 1xx |a Kur'ân-ı Kerîm
  2xx |a el-Kur'ânu'l-Kerîm |c Müstensih: Hüseyin Haffafzâde (min Telâmiz Hâfız Mustafa Çelebî İmâm)

8 Bkz. *Nadir ve Yazma Eser Dermelerinin Dijitalleştirilmesinin Planlanması İçin Kılavuzlar*, Çev.: Nevzat Özel, Ankara, ANKAREF, 2015, 22-23.

Yayın, Üretim, Dağıtım vb. Alanı: Eserin nerede ve ne zaman yazıldığı/üretildiği ile ilgili bilgilerin yer aldığı alanlardır. Yazma eserler için 26x alanında yayın yeri bilgisi yazma eserden tespit edilmişse "te'lif yeri", yayın tarihi bilgisine "te'lif tarihi" bilgileri girilmelidir. Yazma eserlerde te'lif ile ilgili bilgilerin yanı sıra istinsah ve tercüme bilgileri de yer alabileceği için, yukarıda belirtilen alanlara te'lif tarihi; yoksa ve diğer bilgiler belirlenmişse sırasıyla "istinsah yeri" ve "istinsah tarihi"; "tercüme yeri" ve "tercüme tarihi" bilgileri girilebilir. Bu alana girilecek bilgiler, Sabit Alanlar arasındaki "Tarih (1-2)" değerleri ile uyumlu olmalıdır. Yazma eserin ilgili bölümlerinden belirlenen tarih eğer te'lif tarihi ise esere ilişkin temel tarih bilgisi olduğu için 26x'in ilgili bölümüne "te'lif tarihi" ibaresi kullanılmadan eklenerek, belirlenebilen diğer tarihler ise aşağıdaki örneklerde olduğu gibi girilmelidir.

Yazma eserlerde yayınlama eylemi ve kurumundan söz edilemeyeceği için "yayın yeri" bilgisi olmadığından, 26x alanının ilgili alt alanı doldurulamaz (Anglo-American…, 2002). 26x alanında yazma alanına ilişkin tarihler AAKK'na göre Hicri ve/veya Rumi Takvim'e göre verilen tarihler Miladi Takvim'e çevrilerek kaydedilmelidir. Belirlenemeyen veya yazma eser dışındaki kaynaklardan esere ilişkin yaklaşık olarak bulunan tarihler de kurallar çerçevesinde aşağıdaki örneklerdeki gibi verilmelidir (ISBD International.., 2011, 177-180, 184).

Örnekler:

- 26x |c 818 [1415]
- 26x |a Gelibolu |c 853 [1449]
- 26x |a Gelibolu; İstinsah yeri: Belgrad |c 853 [1449]; İstinsah tarihi: 1123 [1711-12]
- 26x |a İstinsah yeri: Fatih [Ahmed Efendi Medresesi]; |c İstinsah tarihi: 1085 [1674/75]
- 26x |c 27 Şaban 980 [2 Ocak 1573]; İstinsah tarihi: 7 Zilhicce 1155 [2 Şubat 1743]
- 26x |a İstinsah yeri: Kazniç Medresesi'nde |c İstinsah tarihi: 3 Rabîülevvel 1156 [27 Nisan 1743]
- 26x |c 1 Rabîülevvel 1087 [14 Mayıs 1676]

- 26x |c Tercüme tarihi: 4 Muharrem 1084 [21 Nisan 1673]
- 26x |c 1050? [1640-41?]

Fiziksel Niteleme Alanı: 3xx alanı, bilgi kaynaklarının bibliyografik nitelemesinde kullanılan temel ve zorunlu alanlardan birisidir. Bu alan, nitelemesi yapılan bilgi kaynağının kayıtlı olduğu bilgi kayıt ortamına (medium) ve kaynağın türüne göre büyük oranda standartlaşmış niteleme alt alanlarından oluşur. Özellikle sayısal ortamda yer alan bilgi kaynaklarının/dosya formatlarının artması ile MARC standartları arasında daha ayrıntılı ve bilgi kaynaklarına özgü bir niteleme gereksinimi için RDA olarak bilinen alt alanlar da eklenmiştir. Bu nedenle 3xx alanı daha geniş bir niteleme alanına dönüşmüş, *kitapdışı* formatların da tanımlandığı farklı bir değerlendirme alanı haline gelmiştir.

Yazma eserlerin fiziksel nitelemesi için kullanılması gereken 3xx Fiziksel Niteleme alanı[9]; cilt, sayfa sayısı bilgisi, diğer fiziksel detaylar ve boyutlar alt alanlarından oluşmaktadır. Yazma eserin ölçülebilen özelliklerinin ve bu özellikleri tamamlayan diğer bilgilerin nitelendiği alandır. Ölçülebilen fiziksel özellikler cilt, yaprak / varak sayıları, kâğıt boyutu, yazı alanı boyutu, satır ve sütun sayılarıdır. Bu özellikleri tamamlayan fiziksel özellikler olan yazı ve yazım türü satır ve sütun sayıları ile birlikte *3xx Diğer Fiziksel Detaylar* alanında nitelenebilir. Bu alanda kullanılacak terimlerin -uluslararası ölçüler hariç- kullanımı yaygınlaşan RDA uygulamalarına göre kısaltma olarak değil, açık biçimde yazılması gerekmektedir.

Diğer Fiziksel Detaylar[10] alanında yazma eserlerin içeriğini zenginleştiren/açıklayan; resim, şekil, harita ve renk özellikleri değil fiziksel özelliklerini destekleyen ve ayrıntılandıran yazı türü, yazım türü, satır ve sütun sayısı bilgileri verilmektedir. Yazı türü alanı, yazma eserin hangi hat türü(leri)/çeşidi(leri) ile yazıldığı/çoğaltıldığı bilgisinin verildiği alandır. Yazı türü alanı, aynı zamanda kullanılan tür ile yazma eserin sanatsal

9 3xx Fiziksel Niteleme alanında kâğıt dışı ortamlarda bulunan (bilgisayar dosyası hariç) eserler için kayıt ortamı / koruma materyali türü için |f (Type of Unit) alt alanı da kullanılır.

10 Baskı kitaplarda metni zenginleştiren ve açıklayan resim (minyatür), şekil, harita, çizim, renk gibi özellikleri diğer fiziksel özellikler alt alanında nitelenmektedir. Ancak yazma eserlerde söz konusu bölümlerin/özelliklerin hangi sayfalarda olduklarının da kaydedilmesi gerektiği göz önüne alındığında bu bölüm ve özelliklerin yazma eserler için 5xx alanında nitelenmesi daha uygun

özelliği konusunda en azından dönem, hattat veya ekol ile ilgili ipuçları da verebilmektedir (Rukancı, Anameriç, Tuzcu, 2015: 59-78, Rukancı, 2013: 191-196).

Yazma eserler açısından bakıldığında konuyu iki şekilde ele almak mümkündür. İlki yazma eserlerin *kitap* yani orijinal formatıyken ikincisi, hem koruma hem de erişim açısından kolaylık sağladığı bilinen *sayısallaştırılmış* veya farklı tekniklerle farklı kayıt ortamlarına aktarılmış *kitapdışı - kağıt dışı* formattır.

Yazma eserlerin nitelenmesinde kullanılması gereken bu üç alt alanın yanı sıra yazma eserin elde bulunan orijinalinin veya kopyasının ne tür materyal üzerine kaydedildiğinin belirtildiği ve bu materyalin çalışması için gerekli / gerekecek araç - gerecin özelliklerinin belirtildiği Fiziksel Ortam alanı ile RDA alanları olan İçerik, Medya ve Taşıyıcı Türü alanları da yazma eserlerin nitelenmesinde kullanılabilmektedir.

Yukarıda yazma eserlere ilişkin verilen fiziksel niteleme alanları, yazma eserlerin fiziksel olarak yerleştirildiği ortamların/mekânların hazırlanmasında, kütüphane yöneticilerine ciddi planlama verileri verebilmektedir. Raf ve kutu boyutları, eserin hangi şekilde depolanacağı (yatay-dikey-istif adedi-yaslanma) gibi bazı basit bilgiler ile karar vericilere yardımcı olabilmektedir (Anameriç, 2016: 441-442).

Yazma eserlerin yaygın bir türü olan risalelerin (risale mecmuası-mecmû'atu'r-resâ'il-مجموعة الرسائل) fiziksel nitelemesi daha farklıdır. Bu yazma eser türü;

---

olacaktır. Ayrıca yazma eserlerin nitelenmesinde kullanılması gereken ancak birçok elektronik katalogda rastlanmayan ve/veya bilinmeyen alanlardan olan Sabit Alanlar (Fixed Lenght Data Elements) bölümünde eserde bulunan resim (minyatür), harita, çizim, plan ve notalar için belirlenmiş standart harf kodları ile yazma eser içindeki bu bölümler tanımlanmaktadır. Bkz. Hakan Anameriç, "Yazma Eserlerin Kataloglanmasında MARC Standardı 300 Fiziksel Niteleme Alanı ve Bileşenlerinin Kullanımı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 56 (2), 2016, s. 449; Hakan Anameriç, "Yazma Eserlerin Kataloglanmasında MARC Standardı 500 Genel Notlar Alanı ve Bileşenlerinin Kullanımı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 55 (2), 2015, ss. 35-36.

- aynı mü'ellifin farklı tarihlerde yazılmış veya çoğaltılmış farklı konu ve adlardaki eserleri,
- ayrı mü'elliflerin farklı tarihlerde/dönemlerde yazılmış veya çoğaltılmış farklı konu ve adlardaki eserleri,

bir araya getirmekte, bu nedenle farklı bir sayfa numaralanması gerektirmektedir. Bu yazma eser türünde her bir risale için ayrı bir numaralama değil, tüm risaleler için ortak ve birbirini takip eden bir numaralama yöntemi uygulanmalıdır.

Yazma eserler, kaydedildikleri/üretildikleri organik malzemeler dikkate alındığında doğal ve/veya insanî etkenler/faktörler nedeniyle deforme olmaya/bozulmaya maruz kalabilmektedirler. Bu nedenle yazma eserler farklı teknik ve teknolojiler yardımıyla farklı ortamlara (medium) aktarılarak daha uzun süre fiziksel bütünlükleri korumaya çalışılmaktadır (Anameriç, 2016: 453). Dijitalleştirme ve mikro ortamlara aktarma, hem koruma hem de erişim için yoğunlukla tercih edilen teknolojiler olmuştur. Her iki yöntemde farklı ortamlara aktarılan yazma eserlerin nitelenmesi için Leader/Sabit Alanlar ve Fiziksel Niteleme Alanı'nın ilgili bölümleri ilişkilendirilerek kullanılmalıdır.

Dijitalleştirilmiş yazma eserlerde; dijitalleştirme, görüntüleme, depolama, taşıyıcı materyal (bilgi kayıt ortamı) ve erişim özellikleri ile ilişkili 3xx alanlarının da belirlenerek nitelenmesi gerekmektedir. Bu alanlarda dosya türü, dosyanın hangi tür yazılım / uygulamalar ile açılabileceği, dosya boyutu, dosyanın hangi ortamda yer aldığı ve çözünürlük ile ilgili bilgiler, diğer MARC alanları ile de ilişkili olarak nitelenmelidir.

Örnekler:

- 0xx |a t |b u
  3xx |a 642 yaprak |b Nesih, mensur, 21 satır |c 210x155mm-175x105mm.
  3xx |a text |b txt |c rdacontent
  3xx |a unmadiated |b n |c rdamedia
  3xx |a volume |b nc |c rdacarrier
- 0xx |a c |b j |d c |e o |h a |l a (Dijital Yazma Eser örneği)
  3xx |a 1 bilgisayar dosyası (57 görüntü) |b renkli

3xx |a text |b txt |c rdacontent
3xx |a computer |b c |c rdamedia
3xx |a online resource |b cr |c rdacarrier
3xx |a image file |b JPEG|c 3.1 megapixels |d rda

- 0xx |a t |b u (Risale örneği)
  3xx |a 27 yaprak |b Nesih, mensur, 23 satır |c 170x130mm-125x95mm.
  3xx |a text |b txt |c rdacontent
  3xx |a unmadiated |b n |c rdamedia
  3xx |a volume |b nc |c rdacarrier
  5xx |a Eser 141b-168b yaprakları/varakları arasındadır.

Notlar Alanı: Yazma eserlerin, kendilerini "tek" ve "benzersiz" yapan birden fazla sanatsal, fiziksel ve içerik ile ilgili özelliği vardır. Bunlar, katalogcuların biraz daha serbest, ancak yine de belirli kurallar çerçevesinde kullanacakları 5xx Notlar alanında ve ilgili alt alanlarında nitelendirilebilmektedir. Çünkü bu alanlar katalogcular veya katalogculara yardımcı olabilecek -bir ekip içerisindeki- alan uzmanları (yazma eser uzmanı/kodikolog) tarafından da doldurulabilecek daha özel ve ayrıntılı bilgilerin yer aldığı alanlardır.

Yazma eserlerin en önemli özelliği, bir mü'ellif tarafından yazılmış aynı esere ait kopyaların (mü'ellif hatları) dahi birbirinden farklı ve özgün niteliklere sahip olmasıdır. Bu farklılık; eserin ne amaçla yazıldığına (bilimsel/eğitsel, edebî, kullanım, ithaf, hediye vb.), kullanılan yazı malzemesinin özelliğine (kâğıt türü, boyutu; mürekkep özellikleri) ve fiziksel/sanatsal özelliklerine (cildi, süslemeleri, yazı türü vb.) göre değişmektedir. Bu nedenle niteleme yapılırken göz önüne alınması gereken noktalar, basılı eserlere oranla önemli farklılıklar göstermektedir.

Yazma eserlerin nitelemesinde kullanılması gereken notlar genel olarak;

a. Sanatsal özellikler
b. Fiziksel özellikler
c. İçerik özellikleri

biçiminde sınıflandırılabilir. Bunlar kendi içlerinde önem sırasına göre tekrar sınıflandırılmalı, yapılacak kataloglama çalışmasında belirlenen sıra ile nitelenmesi yapılmalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta,

her eserde notlar alanına girilmesi gereken özelliklerin olup olmadığının belirlenmesidir. Bu işlem gereksiz alanların açılmasını ve yanlış tanımlamaların yapılmasını engelleyecektir. Ancak şu da bilinmelidir ki, MARC alanlarında yazmalar için ayrılmış özel bir bölüm ve/veya alt bölüm yoktur, belirlenecek not alanları için yorum ve deneyim önemlidir (Anameriç, 2015: 30-31).

Yukarıda üç temel başlık altında ele alınan yazma eserlere ilişkin nitelenmesi gereken not alanları; yazma eserin kendisinden-bilginin ana kaynağından, yazmalara ilişkin danışma kaynaklarından ve yazma eser katalogcusunun eser ile ilgili çıkarımlarından oluşturulmalıdır. Dijitalleştirilmiş yazma eserlerde, orijinal yazma eserlerde kullanılan not alanlarına ek olarak 0xx Leader/Sabit Alanlar ve 3xx Fiziksel Niteleme alanı ile ilişkili 5xx alanlarının nitelenmesi, erişim, depolama ve yönlendirmede kullanıcılara, kütüphane yöneticilerine ve katalogculara kolaylıklar sağlayabilecektir. Dijitalleştirilmiş yazma eserler için kullanılacak not alanları;

- Yazma eserin fiziksel durumu ve içerik yönünden uygunluğuna dair araştırmacılara açılıp açılmayacağı,
- Eserin orijinali ve dijital kopyası dışında farklı ortamda (medium) bulunan kopyaları,
- Yazma eserin basılı kopyaları,

ile ilgili bilgilerini içermelidir.

Örnekler:

- 5xx |a 1b ve 2a varaklarında altın yaldız - krem rengi zeminli kenarları hatayi - penç motifli ve tığ işlemeli, metin bölümü kalın yaldızlı zencirek bordürle, unvan ve koltuk bölümleri kırmızı çiçek desenli bordürle çevrili tamamı mülevven ve müzehhep nefis 2 serlevha, diğer sayfalarda yaldızlı bordür, siyah cedvel, hizb ve cüz gülleri vardır, durakların bazıları şeşhâne motifli bazıları geometrik şekilli ve yaldızlıdır, sure başlıklarının yazılı olduğu bölümler yaldız - mavi zeminli çiçek bezemeli ve mavi bordürlüdür.
- 5xx |a Yazmanın başlangıç satırları: بسم ... لله الحي الاحد حمد لا يحتويه الحد على ما علم الفروع ... وبعد يقول العبد الضعيف عبد اللطيف بن فرشته الله الى برشده ان ارباب البطانة واصحاب الفطانة من خلص احبابي

- 5xx |a Yazmanın bitiş satırları: قتل صار شهيدا لانه يكون باذلا نفسه لاعزاز دين حق الله ولاقامة حق الشرع.الحمد لله على التمام...
- 5xx |a Eser Fatiha ile Tevbe arasındaki surelerin tefsirlerini içermektedir.
- 5xx |a Eser büyük ihtimalle mü'ellif hattı nüshadır.
- 5xx |a Eser sırt bölümünden nem almıştır, nem nedeniyle özellikle sırt bölümde lekeler ve renk değişiklikleri, bazı sayfalarda küçük mürekkep dağılmaları olmuştur, sırtı yıpranmıştır, cilt sırtı bez ile tamir edilmiştir, genel durumu iyi durumdadır.
- 5xx |a Eserin 1a varağında Çeşmizâde Mustafa Reşid b. Muhammed Said 1174 [1760-61] tarihli temellük kaydı vardır.
- 5xx|a Eser, sayfa düzeni, yazı türü, konuyu anlatış tarzı ve tezhip özellikleri bakımından oldukça dikkat çekici ve değerlidir. Eserin eksik bir nüshası Umm Al-Qura University Kütüphanesi'ndedir.
- 5xx |a 2020'ye kadar erişime kapalıdır. |e Bağışçısının şartı nedeniyle.
- 5xx |a Eserin mikrofiş kopyasına YZMMFS-00198, cam negatiflerine YZMCNG-00123 yer numaralarından erişilebilir.
- 5xx |a Eserin PDF formatındaki dosyasına http://www.hayazmaeserkut.org.tr/yazma_eserler/YZM9098-IV.pdf adresinden erişilebilir.
- 5xx I a Mikrofilm I b İstanbul I c Türkiye Yazma Eser Kurumu Başkanlığı I d 2014 I e 8 mm. Mikrofilm rulosu
- 5xx I a 1a-23b varaklarında üç tane ay ve "V(U)C" - "TRELUNE" ibareli, 24a-80b varaklarında üç ay ve "DPC" ibareli filigranları bulunmaktadır.

Notlar alanında nitelenen yazma esere ilişkin farklı, ayırt edici, diğer niteleme alanlarında verilemeyen, katalogcular tarafından eserin orijinalinden, diğer nüshalarından ve/veya danışma kaynaklarından elde edilen özellikler önem sırasına göre bir hiyerarşik düzen/sıralama içinde olmalıdır. Bu hiyerarşik düzen içerisinde, özellikle 5xx Genel Notlar alanında nitelenecek bilgilerin karışmaması ve araştırmacıların da bilgilendirilmesi amacıyla, not alanının başına, notun neye ilişkin olduğunu belirten "başlıklar" eklenmelidir.

Konu Erişimi Girişleri: Bilindiği gibi konu, yazar adı ve eser adı ile birlikte bir bilgi kaynağına erişimi sağlayan üç temel erişim unsurudur. Her ne kadar yazma eserler için sıklıkla uygulanmasa da sınıflama sistemleri, "konu" üzerine kurulmuştur. Dijitalleştirilmiş yazma eserlerin nitelenmesinde konu, söz konusu dijital eserlere emin olunamayan veya bilinmeyen yazar ve/veya eser adı erişim noktalarından da erişim olanağı sağlayabilmektedir. Bu olanağın sağlanabilmesi, nitelenen yazma eserin yazma eser katalogcusu tarafından içerik olarak daha ciddi ve titiz biçimde incelenmesini gerektirmektedir.[11] Yazma eserlerde konu girişleri eserin içeriği ve konu kapsamına göre aşağıdaki şekilde yapılabilir:

- Kişi Adı(ları) Konu
- Tek Biçim Eser Konu
- Coğrafi Konu
- Tarihsel Dönem

Kişi adı(ları) konu girişlerinde, yazma eserin ismi ile içeriğinden ve yazma eserle ilgili danışma kaynaklarından faydalanılarak kişi konusu belirlenebilmektedir. Bu alanda kişilerle ilgili, 24x alanlarında tek biçim eser adı olarak kullanılabilen eser adı/konu terimlerinden de faydalanılabilir. Bu eserler genellikle, başta Hz. Muhammed (s.a.v) olmak üzere peygamberler; din âlimleri ve halifelerin hayatlarını/yaşam hikâyelerini anlatan "siyer/siret", "şemail", "megâzi", "hilye" türünde olabileceği gibi sultan ve padişahların genelde kendi dönemlerindeki olayları ve yaşam öykülerinin konu edildiği, ağırlıklı olarak devlet yöneticisinin adıyla anılan "Süleymânnâme", "Selimnâme", "Muradnâme" gibi "nâme"ler genel adlarıyla bilinen "biyografik" eserler de olabilmektedir. Ayrıca konusu kolay belirlenebilecek "gazavâtnâme"ler de hem kişi adı hem de tarihsel dönem konu girişlerine verilebilecek önemli yazma eser türlerindendir.

Örnekler:

- 1xx |a İbn Hişâm |c ö. 833
  24x |a Siyer
  24x |a es-Sîretü'n-Nebeviyye
  6xx |a Hz. Muhammed |d 571-632

11 Yazmalar için yapılacak konu girişleri için AAKK2 ve MARC'da da belirtilen ulusal veya uluslararası konu başlıkları listeleri kullanılmalıdır.

- 1xx |a Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî |c ö. 1517
  04x |a ota |h ara
  24x |a Siyer
  24x |a Meâlimu'l-Yakîn fî Sîret-i Seyyidi'l-Mürselîn |c Mütercim: Bâkî
  5xx |a Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî'nin Mevâhibü'l-Ledüniyye adlı siyer kitabının Türkçe tercümesidir.
  6xx |a Hz. Muhammed |d 571-632
  7xx |a Bâkî|e Mütercim
- 1xx |a Gubâri Kireççizâde Mahmûd Çelebi b. Ahmed Çelebi
  24x |a Süleymânnâme
  6xx |a Süleymân |b I. |c Kanûnî |d 1494-1566 |y 1520-1566
- 1xx |a Seyyid Murâdî
  24x |a Gazâvâtnâme
  24x |a Gazâvât-ı Hayreddin Paşa
  6xx |a Hayreddin Paşa |c Barbaros |d 1478-1546 |y 1500-1541
  6xx |a Oruç Reis |d 1474-1518 |y 1495-1518

Tek biçim eser konu girişi, eser adı ve sorumluluk bildirimi alanlarında tek biçim eser adı olarak belirlenen veya seçilen başlığın konu olarak kullanımından ibarettir.

Örnekler:

- 1xx |a İbn Hişâm |d ö. 833
  24x |a Siyer
  24x |a es-Sîretü'n-Nebeviyye
  6xx |a Siyer |x Şemail
- 1xx |a Kur'ân-ı Kerim
  24x |a el-Kur'ânu'l-Kerîm |c Müstensih: Ebü'l-Fahr b. Ebi'l-Fazl el-Za'ferânî
  6xx |a Kutsal Kitaplar
  6xx |a Kur'ân-ı Kerim
  7xx |a Ebü'l-Fahr b. Ebi'l-Fazl el-Za'ferânî |e Müstensih

Coğrafi konu girişlerinde, yazma eserin ismi ile içeriğinden ve yazma eserle ilgili danışma kaynaklarından faydalanılarak coğrafi bölge/yer/mekân konusu belirlenebilmektedir. Coğrafi konu olarak belirlenebilecek

isimler; coğrafi bölgeler, eyaletler, şehirler, ülkeler vb. olabileceği gibi, herhangi bir ülkenin yönetiminde olan veya olmayan ada, yarımada, koy, boğaz vb. gibi coğrafi şekiller de olabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, yazma eserlere ilişkin coğrafi bölge adlarının net bir biçimde belirlenerek konu ek girişleri yapılmasında kullanılması gereken danışma kaynaklarıdır. Bu kaynaklar ülkemizde fazla örneği olmayan "yer adları sözlükleri[12] - gazetteerler"dir. Yer adı(ları) sözlükleri; 9. dipnotta belirtilen listeler dışında yazma eser katalogcusuna kendine has nitelikleri olan bu değerli kaynaklarımıza -özellikle de coğrafya ve tarih konulu yazma eserlerimizde- konu erişimi sağlanmasının yanı sıra 26x alanlarında da ciddi destek sağlayabilecektir.

Örnekler:

- 1xx |a Matrakçı Nasuh |d ö. 1564
  24x |a Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i 'Irakeyn
  6xx |a Coğrafya |x Menâzil
  6xx |a Kanuni Sultan Süleyman Dönemi/Devri |x h. 939-942 [1533-1536]
  6xx |a İran |x Irak-ı Acem |x Irak-ı Arap
- 1xx |a Evliya Çelebi |d ö. h. 1095 [1674]
  24x |a Tarih-i Seyyâh Evliya Çelebi
  24x |a Seyâhatnâme
  3xx |a c. 6/10, iv+345 varak |c …….
  6xx |a Coğrafya |x Seyahatnameler
  6xx |a Sırbistan
  6xx |a Engürüs [Macaristan]
  6xx |a Romanya
- 1xx |a Muradî |c Sinan Çavuş |d ö. 16.yy. ortaları
  24x |a Kitâb-ı Tarih-i Şikloş ve Estergon ve İstolni-Belgrad
  6xx |a Coğrafya
  6xx |a Tarih |x Fetihler

12 Ülkemizde bu danışma kaynaklarının hazırlanmasında kullanılan eski harfli eserler genellikle; devlet (Osmanlı Devleti/Devlet-i 'Aliyye-i 'Osmaniyye - Türkiye Cumhuriyeti) ve vilayet salnameleri/nevsalleri, mufassal defterleri, evkaf defterleri, vilayet muhasebe defterleri, tahrir defterleri ve tapu-tahrir defterleridir.

6xx |a Kanuni Sultan Süleyman Dönemi |x h. 949-950 [1542-1543]
6xx |a Şikloş [Peçuy - Peç - Pecz - Macaristan]
6xx |a Estergon [Macaristan]
6xx |a İstolni-Belgrad [Szekesfehervar - Macaristan]

Tarihsel dönem konu girişlerinde de yazma eserin ismi ile içeriğinden ve yazma eserle ilgili danışma kaynaklarından faydalanılarak tarihsel süreç/dönem belirlenebilmektedir. Burada sözü edilen tarihsel süreç, yazma eserin konu ettiği/bahsettiği ve/veya eserin kapsadığı olayların başlangıç ve bitiş tarihlerini belirten tarih aralığıdır. Bu konu girişinin yapılabileceği eserler genellikle tarih, biyografi, siyaset, gezi (seyahatname-sefaretname) ve coğrafya gibi dönemlerin ve olayların belirli olduğu yazma eserler olabilmektedir.

Örnekler:

- 1xx |a Na'imâ |d ö. h. 1128 [1716]
  24x |a Ravzâtü'l-Hüseyn fi Hulâsati Ahbâri'l-Halikayn
  24x |a Tarih-i Na'imâ
  6xx |a Tarih |x Osmanlı Tarihi
  6xx |a h. 982-1114 [1574-1702]
- 1xx |a Dursun Bey |d ö. h. 896? [1491?]
  24x |a Tarih-i Ebü'l-Feth
  6xx |a Tarih |x Osmanlı Tarihi
  6xx |a Mehmed |b II |c Fatih |c Ebü'l-Feth |d 1432-1481
  6xx |a h. 848-893 [1444-1488]
- 1xx |a Defterdar Sarı Mehmed Paşa |c Bakkalzâde |c Hacı |d ö. h. 1121 [1717]
  24x |a Zübde-i Vekâyiât
  26x |a İstanbul |c 1714-16
  6xx |a Tarih |x Osmanlı Tarihi
  6xx |a Mehmed |b IV |c Avcı |d 1642-1693
  6xx |a Süleyman |b II |d 1642-1691
  6xx |a Ahmed |b II |d 1643-1695
  6xx |a Mustafa |b II |c Gazi |c İkbalî |d 1664-1703
  6xx |a Ahmed |b III |c Avcı |d 1673-1736
  6xx |a 1656-1704

Sonuç

Dijitalleştirilmiş yazma eserlerin nitelenmesinde yaygın olarak kullanılan/tercih edilen MARC üstveri standardının uygulanmasında söz konusu eserleri diğer kitap/monograflardan ayıran özelliklerin nitelenmesi için daha ciddi ve dikkatli olunması gerekmektedir. Çünkü uzun süredir devam eden ve ne yazık ki nitelenmesinde [kataloglanmasında] ulusal düzeyde standartlaşma sağlayamadığımız bu bilgi kaynaklarımıza erişim sorununu teknolojinin sağladığı avantajlar ile aşmamız daha kolay olabilecektir.

Son seksen yıldır büyük emeklerle hazırlanan basılı yazma eser kataloglarında kendine has özellikleri olan söz konusu kaynakları kataloglamak için bu özelliklerle doğru orantılı olarak bazı terim ve alanların kullanıldığı görülmektedir. Bu tür kullanımların bir bölümü basılı kaynaklar için de kullanılan MARC'a uymakla birlikte, ulusal düzeyde yazma eserlerle ilgilenen akademik birimlerce nitelemeye yönelik öneriler ve uygulamalar uluslararası standartlarla ilişkilendirilememiştir. Bunun tam anlamıyla yapılamamasının ardında bu kaynaklar ile ilgilenen akademik birim ve/veya kurumların "kendi alanına" girdiğini düşünerek yazma eserleri kendi bakış açısıyla ve yöntemleriyle değerlendirmek istemesi gerçeği yatmaktadır. Ancak farkında olunması ve yapılması gereken, birçok akademik ve uygulama alanı ile ilgili olan yazma eserler için ciddi, planlı ve sürdürülebilir bir işbirliği yapılması gerektiğidir. Teknolojinin de sağladığı birçok avantaj ve işbirliği ile bu konuda kısa sürede daha etkin ve verimli sonuçlar elde edebilecektir.

Teknolojinin yazma eserler için sağladığı en dikkat çekici avantajlar, internet teknolojisi ile ilintili olarak geliştirilen standart alanlar ve hızlı erişim sağlayan kütüphane otomasyon programları ve koruma/saklama/depolama kolaylığı sağlayan dijitalleştirme teknolojileridir. Günümüzde bu bileşenlerden meydana gelen dijital derme yönetimi sistemleri, kütüphanecilik ve enformasyon bilimleri ve yazmalarla ilgili diğer bilim/uygulama alanlarının katkısı ile yalnızca kataloglama değil söz konusu bilgi kaynaklarının "nitelenmesi"nin uluslararası standartların doğru şekilde yorumlanarak ulusal bir standart oluşturulması kolaylık sağlayabilecektir. Bu şekilde sayı ve içerik bakımından değerli yazma eser dermesine sahip kütüphanelerimizde yapılacak nitelemenin keyfiyetten

çıkarılıp planlı, mantıklı, bilimsel ve istikrarlı bir tabana oturtulması da sağlanabilecektir.

Standartlaşmanın sağlanması, kendine has özellikleri ve değerleri olan bu kültürel mirasımızın yazma eser uzmanlarımız / yazma eser katalogcularımız tarafından daha nitelikli, anlaşılır ve bütünsellik taşıyan, yazma esere farklı noktalardan erişim sağlayabilecek şekilde nitelenmesini beraberinde getirecektir. Dijitalleştirilmiş veya orijinal yazma eserlerimizin uluslararası üstveri standartları çerçevesinde nitelenmesinde yapılması gerekenler noktasında öneriler aşağıdaki gibidir:

- Yazma eserlerin nitelenmesinde seçilecek üst veri standardının -özellikle de yaygın olarak tercih edilen/kullanılan MARC'ın- mantıksal bir bütünlük içinde olduğu unutulmamalıdır. Yazma eserlerin özelliklerinin nitelenmesinde kullanılan bir alanın seçilip onunla ilgili olan diğerlerinin seçilmemesi, ilgili alanın diğeri ile ilişkisinin bilinmemesi veya keyfi tutumlar gibi yazma esere erişimi ve yurtdışı görünürlüğü etkileyecek davranış ve stratejilerden kaçınılmalıdır.
- Ulusal çapta mü'ellif (yazar), eser adı ve konu otorite dizinleri oluşturulmalı ve bunlarla uluslararası kaynaklara destek olunmalıdır.
- Yazma eserler için dijital derme yönetimi sistemi / otomasyon programı geliştirilmesinde veya hali hazırda kullanılan sisteme yazma eser modülü eklenmesinde sistem tasarımcılarına yazma eser uzmanları / yazma eser katalogcuları tarafından kullanılacak üstveri standardı ve terminoloji hakkında profesyonel destek sağlanmalıdır.
- Kendilerine has içerik, sanatsal ve fiziksel özellikleri olan ve bu nedenle basılı kitap ve kitapdışı materyale oranla daha fazla niteleme alanının doldurulduğu yazma eserlerin niteleme ara yüzleri bu alanlara hızlı veri girişi yapmaya uygun hale getirilecek şekilde kolaylaştırılmalıdır.
- Dijital derme yönetimi yazılımlarının tüm niteleme alanlarında arama yapma özelliği göz önünde bulundurularak, gereksiz ve kuraldışı bilgiler verilmesinden kaçınılmalıdır.
- Dermelerde eserlerin orijinalleri dışında hangi ortamlarda (medium) yazma eserlerin olduğu belirlenmeli, bu ortamların özellikle

RDA alanlarında nitelenmesi için her türlü fiziksel ve teknik özellik öğrenilmelidir.

- Kullanılan üstveri standartlarının niteleme alanları, yazma eserler açısından çok iyi bir biçimde yorumlanmalı, terminoloji iyi incelenmeli, yanlış/eksik uygulama ve sağlıksız çevirilerden faydalanılmasından kaçınılmalıdır.
- Yazma eser terminolojisi konusunda yerli ve yabancı literatür mutlaka takip edilmelidir.
- Yurtdışı uygulamaların "otorite" olduğu anlayışından vazgeçilmeli, yazma eserlerin nitelenmesinde hem yazılım hem de yöntem bakımından konuyla ilgili ülkemiz kurumlarının "otorite" olarak ön plana çıkması için işbirliği yapılmalıdır.

Kaynakça

Anameriç, H. (2016). "Yazma eserlerin kataloglanmasında MARC standardı ve 300 fiziksel niteleme alanı ve bileşenlerinin kullanımı". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 56 (2), 440-464.

Anameriç, H. (2015). "Yazma eserlerin kataloglanmasında MARC standardı ve 500 genel notlar alanı ve bileşenlerinin kullanımı". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 55 (2), 27-58.

Anglo-American Cataloguing Rules Second Edition 2002 Revision. (2002). Prepared under the Direction of the Joint steering Committee for Revision of AACR a Committee of the American Library Association. 2nd. Edition. Chicago; Ottowa; London: American Library Association; Canadian Library Association; Chatered Institute of Library and Information Professionals.

Bilgin, Orhan. (2013). "Yazma". *TDV İslam Ansiklopedisi* c. 43 içinde (369-373). 26.12.2016 tarihinde http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c43/c430211.pdf adresinden erişildi.

Büyükkavas Kuran, Ş. (2006). "Mesneviden romana uzanan sebeb-i telif yolu üst kurmacaya mı çıkar?", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* (1-2), 157-182.

Defter-i Kütübhâne-i Es'ad Efendi. (1262/1845-46). İstanbul, [y.y].

Defter-i Kütübhâne-i Ragıb Paşa. (1300/1892-93). Dersaadet, [y.y].

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi el yazmaları kataloğu I. (1988). Haz.: Abdullah Ceyhan, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı.

Duda, D. (2008). *Islamische handschriften II: Teil 2: Die handschriften in Türkischer sprache textband*. Wien, Verlag der Österreichen Akademie der Wissenschaften.

Götz, M. (1979). *Türkische handschriften.* Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GmbH.

ISBD International standard bibliographic decription consolidated edition. (2011). 28.12.2016 tarihinde http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/isbd-cons_20110321.pdf adresinden erişildi.

Mollaibrahimoğlu, Süleyman. (2007). *Yazma eser terminolojisi*, İstanbul, Ensar Neşriyat.

Nadir ve yazma eser dermelerinin dijitalleştirilmesinin planlanması için kılavuzlar. (2015). Çev.: Nevzat Özel, Ankara, ANKAREF.

Odabaş, H. (2011). "Osmanlı yazma eserleri ve Türkiye'de yazma eser kütüphaneciliği", *Bilig* 56, (2011-Kış), 145-162.

Rukancı, F., H. Anameriç ve K. Tuzcu. (2016). *Yazma eserlerin bibliyografik denetimi*. Edi.: Nevzat Özel, İstanbul, Hiperlink.

Rukancı, F. (2012). "Yazma Eserlerde Fiziksel Niteleme". *Erdem,* (63), 169-203.

TBMM Kütüphanesi'nin kuruluş süreci ve ilk sınıflama çalışmaları: Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi fihristi: Mukaddime.(2004). Hazl.: Fatih Rukancı ve Hakan Anameriç, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Yazma ve eski basma kitapların tasnif ve fişleme kılavuzu ve İslam dini ilimleri tasnif cetveli. (1958). Hazl.: Aziz Berker ve İsmet Parmaksızoğlu, İstanbul, [yayl.y].